

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»

Факультэт інфармацыйна-дакументных камунікацый
Кафедра гісторыка-культурнай спадчыны

УЗГОДНЕНА

Загадчык кафедры

Д.В.Герасіме́нак

«19» лістапада 2024 г.

УЗГОДНЕНА

Дэкан факультэта

Ю.М.Галкоўская

«19» лістапада 2024 г.

ВУЧЭБНА–МЕТАДЫЧНЫ КОМПЛЕКС ПА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЕ
СФРАГІСТЫКА

для спецыяльнасці 6-05-0322-03 «Музейная справа і ахова гісторыка-
культурнай спадчыны»

Складальнік: Колабава І.Н., дацэнт кафедры гісторыка-культурнай спадчыны,
кандыдат гістарычных навук, дацэнт

Разгледжана і зацверджана на пасяджэнні Савета факультэта інфармацыйна-
дакументных камунікацый

«19» лістапада 2024 г. пратакол № 3

Рэцэнзенты:

*Кафедра археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін ўстановы адукацыі
«Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт» (пратакол № 1 ад 03.09.2024 г.)*

*Кавалёва Ю.В., загадчык аддзела экспазіцыйна-выставачнай работы ДУ
«Музей гісторыі горада Мінска», кандыдат культуралогіі*

Разгледжаны і абмеркавана на пасяджэнні кафедры гісторыка-культурнай
спадчыны

(пратакол № 3-ад 31.10.2024 г.)

ЗМЕСТ

1 ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА	4
2 ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	6
2.1 План-конспект лекцый	6
3 ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	8
3.1 Тэматыка семінарскіх заняткаў	8
4 РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЯ ВЕДАЎ	12
4.1 Заданні для самастойнай работы студэнтаў	12
4.2 Пытанні для экзамена	12
5 ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ	14
5.1 Вучэбна-метадычная карта вучэбнай дысцыпліны	14
5.2 Асноўная літаратура	15
5.3 Дадатковая літаратура	15

1 ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбна-метадычны комплекс па вучэбнай дысцыпліне «Сфрагістыка» для студэнтаў спецыяльнасці 6-05-0322-03 «Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны» распрацаваны на аснове адукацыйнага стандарту вышэйшай адукацыі першай ступені АСВА 6-05-0322-03-2023 па спецыяльнасці 6-05-0322-03 «Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны», вучэбнага плана ўстановы вышэйшай адукацыі па спецыяльнасці 6-05-0322-03 «Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны». Рэгістрацыйны нумар 6-05-03-29/23 вуч.ад 15.02.2023 г.

Актуальнасць дадзенай вучэбнай дысцыпліны вызначаецца яе роляй у працэсе падрыхтоўкі навуковых супрацоўнікаў музейных і турыстычных устаноў.

Вывучэнне спецыяльных гістарычных дысцыплін спрыяе падрыхтоўцы студэнтаў да практычнай дзейнасці, да больш паглыбленага аналізу і апісання розных відаў гістарычных крыніц. Авалоданне тэарэтычнымі і практычнымі навыкамі ў дадзеным кірунку спрыяе фарміраванню ўсебакова развітога спецыяліста ў галіне музейнай справы.

Мэта вывучэння дысцыпліны «Сфрагістыка» – сфарміраваць у студэнтаў першасныя прафесійныя кампетэнцыі ў сферы гісторыі ўзнікнення і фарміравання сфрагістычных сістэм, накіраваць іх на арганізацыю самастойнай работы па стварэнні і даследаванні музейнай сфрагістычнай калекцыі, а таксама выкарыстанне атрыманых ведаў у турыстычнай дзейнасці.

Мэтавая накіраванасць вучэбнай дысцыпліны «Сфрагістыка» акрэслівае шэраг задач:

– прасачыць на фактычным матэрыяле гісторыю станаўлення і развіцця сфрагістычных сістэм на тэрыторыі Беларусі;

– выявіць характэрныя асаблівасці сістэмы аховы гісторыка-культурнай спадчыны ў Беларусі на прыкладзе геральдычных калекцый.

– выпрацаваць у студэнтаў уменні па апрацоўцы атрыманай інфармацыі, рабоце з літаратурай і крыніцамі.

Зместам вучэбнай дысцыпліны ў адпаведнасці з адукацыйным стандартам вышэйшай адукацыі першай ступені па спецыяльнасці «Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны» прадугледжана фарміраванне наступных кампетэнцый:

СК – 4 Прымяняць метады і дасягненні спецыяльных гістарычных дысцыплін для выяўлення, крытычнага аналізу і інтэрпрэтацыі музейных крыніц.

СК – 5 Планаваць і выконваць работу па бягучаму і перспектыўнаму камплектаванню музейных калекцый, іх уліку і выкарыстанню ў экспазіцыйна-выставачнай дзейнасці ў адпаведнасці з прававымі нормамаі і прынцыпамі музейнай этыкі.

Засваенне вучэбнай дысцыпліны забяспечвае студэнтаў зыходнымі ведамі аб:

- прадмеце даследавання спецыяльнай гістарычнай дысцыпліны «Сфрагістыка»;

- гістарычных ўмовах развіцця сфрагістыкі;

- прыёмах даследавання ў дадзеным кірунку;

- методыцы самастойнай работы з крыніцамі і апрацоўцы інфармацыі;

- методыцы выкарыстання набытых ведаў у музейнай і турыстычнай працы;

- навуковых дасягненнях айчынных і замежных даследчыкаў у дадзенай галіне;

Дысцыпліна накіравана на выпрацоўку ў студэнтаў ўменняў:

- выкарыстання прыёмаў і метадаў навуковай апрацоўкі музейнай геральдычнай калекцыі;

- выкарыстання базавых ведаў пры правядзенні практычнай і навуковай работы;

- выкарыстання інфармацыйных крыніц ў музейнай працы;

- выкарыстання найноўшых навуковых дасягненняў айчынных і замежных даследчыкаў у дадзенай галіне ў фондавай і экспазіцыйнай музейнай рабоце.

Студэнты павінны авалодаць:

- навыкамі сістэматызацыі атрыманых ведаў;

- навыкамі стварэння інфармацыйных прадуктаў розных відаў па тэме курса.

Асноўнымі формамі навучання па дысцыпліне з’яўляюцца лекцыі і семінарскія заняткі, заданні для самастойнай работы студэнтаў.

Замацаванне атрыманых ведаў мае працяг пры праходжанні вучэбнай і вытворчай практыкі ў музеях краіны, у фондах якіх знаходзяцца геральдычныя калекцыі.

Пры вывучэнні вучэбнай дысцыпліны «Сфрагістыка» выкарыстоўваюцца сучасныя метады навучання і кампутарныя тэхналогіі.

Для кіравання вучэбным працэсам і арганізацыі кантрольна-ацэначнай дзейнасці выкарыстоўваюцца рэйтынгавыя, крэдытна-модульныя сістэмы ацэнкі вучэбнай і даследчай дзейнасці студэнтаў, варыятыўныя мадэлі кіруемай самастойнай работы, вучэбна-метадычныя комплексы. У практыку правядзення семінарскіх заняткаў укараняюцца методыкі актыўнага навучання, дыскусійныя формы.

Вучэбная праграма па вучэбнай дысцыпліне «Сфрагістыка» распрацавана з улікам пастаўленых задач, узгоднена з праграмамі іншых вучэбных дысцыплін, якія выкладаюцца на кафедры гісторыка-культурнай спадчыны («Археалогія», «Этналогія і этнаграфія Беларусі», «Гісторыя Беларусі» і інш.).

Форма кантролю ведаў – залік.

2 ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

2.1 План канспект лекцый

Уводзіны. Прадмет, задачы і крыніцы сфрагістычных даследаванняў. Гістарыяграфічны агляд

Вызначэнне сфрагістыкі як навуковай дысцыпліны. Прадмет і задачы сфрагістыкі.

Этымалогія тэрмінаў сфрагістыка і сігілаграфія.

Паходжанне пячаткі.

Гістарыяграфічны агляд. Станаўленне сфрагістыкі як навукі.

Тэма 1. Матэрыяльныя і знешнія характарыстыкі пячаткі

Характарыстыка пячаткі. Функцыі пячаткі. Матрыца. Адбітак.

Тыпы пячатак.

Спосабы прымацавання пячатак. Пячатка звільная і прыкладзеная.

Форма, колер, выявы, легенда і матэрыял пячатак.

Кустодзея. Пячаткі-пломбы.

Характарыстыка выяў і легенд. Гема. Італія. Камя.

Тэма 2 Старажытныя ўсходнеславянскія пячаткі

Старажытнейшыя ўсходнеславянскія пячаткі.

Матэрыял, колер, спосаб прымацавання, характарыстыка выяў і легенд.

Асноўныя тыпы старажытных пячатак.

Знак Рурыкавічаў.

Пячаткі архаічнай традыцыі.

Пячаткі грэка-рускага тыпу.

Пячаткі з рускім добразычлівым надпісам.

Пячаткі з надпісам “От Ратибора” і “Днеслова”.

Княжацкія пячаткі, пячаткі духоўных асоб.

Тэма 3 Беларуская пячатка канца X–XIII стст.

Найстаражытнейшыя беларускія пячаткі.

Матэрыял, колер, спосаб прымацавання, характарыстыка выяў і легенд.

Княжацкія пячаткі.

Пячаткі духоўных асоб.

Драгічынскія пломбы.

Тэма 4. Беларуская пячатка XIV – XVIII ст.

Асаблівасці формы, колеру, спосабу прымацавання, матэрыялу.

Фарміраванне тыпу дзяржаўнай пячаткі з выявай Пагоні.

Пячаткі прыватных асоб.

Пячатка – адзін з аtryбутаў гарадскога самакіравання.
Асноўныя рысы беларускай гарадской пячаткі.
Матэрыял, форма, памеры, колер, выявы, змест і мова легенд.
Гарадская пячатка – крыніца па вывучэнні гарадской геральдыкі.

Тэма 5. Сігілічнае заканадаўства Вялікага Княства Літоўскага

Крыніцы па сігілічным заканадаўстве на беларускіх землях.

Развіццё сігілічнага заканадаўства ў Статутах Вялікага Княства Літоўскага 1529, 1566, 1588 гг.

Асноўныя кірункі распрацоўкі сігілічнага заканадаўства на беларускіх землях у XIV–XVIII стст.

Тэма 6. Беларуская пячатка канца XVIII – пачатку XXI ст.

Агульная характарыстыка асноўных рыс пячатак перыяду XVIII – пачатку XX ст.

Змены ў знешнім выглядзе пячатак, абумоўленыя ўключэннем беларускіх зямель да Расійскай імперыі.

Агульны агляд гісторыі расійскай пячаткі.

Пячаткі перыяду феадальнай раздробленасці. Княжацкія пячаткі. Пячаткі духоўных асоб.

Пячаткі Ноўгарада і Пскова.

Пячаткі перыяду ўтварэння цэнтралізаванай дзяржавы. Фарміраванне тыпу дзяржаўнай пячаткі. Пячаткі цэнтральных і мясцовых дзяржаўных устаноў. Пячаткі вышэйшых службовых асоб.

Пячаткі Расійскай імперыі. Выявы на дзяржаўных пячатках. Вялікая, сярэдняя і малая дзяржаўныя пячаткі. Гарадскія пячаткі. Пячаткі цэнтральных і мясцовых дзяржаўных устаноў. Уніфікацыя пячатак.

Пячаткі беларускіх гарадоў.

Пячаткі прыватных асоб.

Агульная характарыстыка пячатак БНР.

Пячаткі польскіх дзяржаўных устаноў на тэрыторыі Заходняй Беларусі (1921–1939 гг.).

Пячаткі дзяржаўных устаноў БССР

Пячаткі дзяржаўных устаноў Рэспублікі Беларусь.

Тэма 7. Музейныя сфрагістычныя калекцыі

Музейная сфрагістычная калекцыя: спецыфіка фарміравання і экспанавання.

Першыя сфрагістычныя зборы на тэрыторыі Беларусі.

Сфрагістычныя калекцыі ў сучасных беларускіх музеях.

3 ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

3.1 Тэматыка семінарскіх заняткаў

Семінарскія заняткі разлічаны на набыццё практычных ведаў па адпаведнаму курсу.

Пры падрыхтоўцы неабходна карыстацца як асноўнай так і дадатковай літаратурай, рабіць неабходныя нататкі, імкнуцца да сварэння пэўных абагульненняў на падставе набытага фактычнага матэрыялу.

Форма выканання работы – напісанне рэферату, вусны адказ у выглядзе паведамлення, гутарка па тэме, удзел у калоквіўме.

Семінарскія заняткі № 1 Старажытныя ўсходнеславянскія пячаткі

1. Асноўныя тыпы старажытных пячатак
2. Пячаткі архаічнай традыцыі.
3. Пячаткі грэка-рускага тыпу.
4. Пячаткі з рускім добразычлівым надпісам, з надпісам “От Ратибора” і “Днеслова”.

Літаратура

Каменцева, Е.И. Русская сфрагистика и геральдика / Е.И. Каменцева, Н.В. Устюгов. – М.: Высш. школа, 1974. – 264 с.

Ліцвінаў, В.А. Пячатка эпохі Кіеўскай Русі / В.А. Ліцвінаў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1980. – № 2. – С. 42.

Міралюбаў, Б.В. Пінская вісялая пячатка / Б.В. Міралюбаў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1975. – № 4. – С. 40–41.

Харашкевіч, А.Л. Полацкія пячаткі XV ст. / А.Л. Харашкевіч // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1974. – № 1. – С. 26–30.

Цітоў, А. Пячаткі старажытнай Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1993. – 239 с.

Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Метад.-выд. цэнтр РІВШ БДУ, 1999. – 175 с.

Штыхаў, Г.В. Сфрагістыка / Г.В. Штыхаў // Беларуская савецкая энцыклапедыя. – Мн.: БелСЭ, 1974. – Т. 11. – С. 142–143.

Янин, В.Л. Актовые печати Древней Руси X-XV вв. / В.Л. Янин. – М.: Наука, 1970. – Т. 1. – 326 с.; Т. 2. – 367 с.

Янин, В.Л. Сфрагистика / В.Л. Янин // Советская историческая энциклопедия. – М.: Сов. энциклопедия, 1971. – Т. 13. – Стб. 993–994.

Семінарскія заняткі № 2 Беларуская пячатка канца X–XIII стст.

5. Класіфікацыя беларускіх пячатак X–XIII стст.

- 6.Пячаткі Ефрасінні Полацкай.
- 7.Драгічынскія пломбы.

Літаратура

- Ліцвінаў, В.А. Пячатка эпохі Кіеўскай Русі / В.А. Ліцвінаў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1980. – № 2. – С. 42.
- Міралюбаў, Б.В. Пінская віслая пячатка / Б.В. Міралюбаў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1975. – № 4. – С. 40–41.
- Харашкевіч, А.Л. Полацкія пячаткі XV ст. / А.Л. Харашкевіч // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1974. – № 1. – С. 26–30.
- Хорошкевич, А.Л. Печати полоцких грамот XIV–XV вв. / А.Л. Хорошкевич // Вспомогательные исторические дисциплины. – 1972. – Т. 4. – С. 128–146.7.
- Цітоў, А. Гарадская геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Польша, 1988. – 205 с.
- Цітоў, А. Геральдыка беларускіх местаў / А. Цітоў. – Мн.: Польша, 1998. – 284 с.
- Цітоў, А. Пячаткі гарадоў Беларусі / А. Цітоў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1977. – № 2. – С. 25–27.
- Цітоў, А. Пячаткі старажытнай Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Польша, 1993. – 239 с.
- Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Метад.-выд. цэнтр РІВШ БДУ, 1999. – 175 с.
- Штыхаў, Г.В. Сфрагістыка / Г.В. Штыхаў // Беларуская савецкая энцыклапедыя. – Мінск: БелСЭ, 1974. – Т. 11. – С. 142–143.

Семінарскія заняткі № 3 Беларуская пячатка XIV–XVIII стст.

- 1.Гісторыя фарміравання дзяржаўнай пячаткі Вялікага Княства Літоўскага.
- 2.Пячатка – аtryбуt гарадскога самакіравання.
- 3.Этапы развіцця беларускай гарадской сфрагістыкі.
- 4.Асноўныя рысы беларускай гарадской пячаткі.
- 5.Гарадская пячатка – крыніца па вывучэнні гарадской геральдыкі.

Літаратура

- Ліцвінаў, В.А. Пячатка эпохі Кіеўскай Русі / В.А. Ліцвінаў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1980. – № 2. – С. 42.
- Міралюбаў, Б.В. Пінская віслая пячатка / Б.В. Міралюбаў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1975. – № 4. – С. 40–41.
- Харашкевіч, А.Л. Полацкія пячаткі XV ст. / А.Л. Харашкевіч // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1974. – № 1. – С. 26–30.

Хорошкевич, А.Л. Печати полоцких грамот XIV–XV вв. / А.Л. Хорошкевич // Вспомогательные исторические дисциплины. – 1972. – Т. 4. – С. 128–146.7.

Цітоў, А. Гарадская геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1988. – 205 с.

Цітоў, А. Геральдыка беларускіх местаў / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1998. – 284 с.

Цітоў, А. Пячаткі гарадоў Беларусі / А. Цітоў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1977. – № 2. – С. 25–27.

Цітоў, А. Пячаткі старажытнай Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1993. – 239 с.

Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Метад.-выд. цэнтр РІВШ БДУ, 1999. – 175 с.

Штыхаў, Г.В. Сфрагістыка / Г.В. Штыхаў // Беларуская савецкая энцыклапедыя. – Мінск: БелСЭ, 1974. – Т. 11. – С. 142–143.

Семінарскія заняткі № 4 **Сігілічнае заканадаўства Вялікага Княства Літоўскага**

1. Агульны агляд сігілічнага заканадаўства Вялікага Княства Літоўскага.

2. Статуты Вялікага Княства Літоўскага 1529 г.

5. Статуты Вялікага Княства Літоўскага 1566 г.

4. Статут Вялікага Княства Літоўскага 1588 г.

Літаратура

Статут Вялікага Княства Літоўскага 1588: Тэксты. Даведкі. Каментарыі. – Мн: БелСЭ, 1989. – 573 с.

Харашкевіч, А.Л. Полацкія пячаткі XV ст. / А.Л. Харашкевіч // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1974. – № 1. – С. 26–30.

Хорошкевич, А.Л. Печати полоцких грамот XIV–XV вв. / А.Л. Хорошкевич // Вспомогательные исторические дисциплины. – 1972. – Т. 4. – С. 128–146.7.

Цітоў, А. Гарадская геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1988. – 205 с.

Цітоў, А. Геральдыка беларускіх местаў / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1998. – 284 с.

Цітоў, А. Пячаткі гарадоў Беларусі / А. Цітоў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1977. – № 2. – С. 25–27.

Цітоў, А. Пячаткі старажытнай Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1993. – 239 с.

Семінарскія заняткі № 5 **Беларуская пячатка канца XVIII – пачатку XXI ст.**

1. Агульны агляд гісторыі расійскай пячаткі XVIII – пачатку XX ст.
2. Гісторыя фарміравання расійскай дзяржаўнай пячаткі.
3. Беларуская гарадская пячатка ў XVIII – пачатку XX ст.
4. Агульная характарыстыка пячатак БНР, пячаткі польскіх дзяржаўных устаноў на тэрыторыі Заходняй Беларусі (1921–1939 гг.).
5. Пячаткі дзяржаўных устаноў БССР, Рэспублікі Беларусь.

Літаратура

- Каменцева, Е.И. Русская сфрагистика и геральдика / Е.И.Каменцева, Н.В.Устюгов. – М.: Высш. школа, 1974. – 264 с.
- Цітоў, А. Гарадская геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1988. – 205 с.
- Цітоў, А. Геральдыка беларускіх местаў / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1998. – 284 с.
- Цітоў, А. Пячаткі гарадоў Беларусі / А. Цітоў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1977. – № 2. – С. 25–27.
- Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Метад.-выд. ц

Семінарскія заняткі № 5

Музейныя сфрагістычныя калекцыі

1. Музейная сфрагістычная калекцыя: спецыфіка фарміравання і экспанавання.
2. Першыя сфрагістычныя зборы на тэрыторыі Беларусі.
3. Сфрагістычныя калекцыі ў сучасных беларускіх музеях.
4. Навуковае апісанне музейных сфрагістычных прадметаў.

Літаратура

- Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі: курс лекцый / А.Цітоў. – Мінск: Метад.-выд. цэнтр РІВШ БДУ, 1999. – 175 с.
- Ершевский, Б.Д. Дрогичинские пломбы / Б.Д.Ершевский. // Вспомогательные исторические дисциплины. – 1985. – Вып. 17. – С. 36–57.
- Цітоў, А. Гарадская геральдыка Беларусі / А.Цітоў. – Мінск: Полымя, 1988. – 205 с.
- Цітоў, А. Пячаткі старажытнай Беларусі / А.Цітоў. – Мінск: Полымя, 1993. – 239 с.

4 РАЗДЕЛ КАНТРОЛЯ ВЕДАЎ

4.1 Заданні для самастойнай работы студэнтаў

Самастойная работа разлічана на набыццё практычных ведаў па адпаведнаму курсу.

Форма выканання работы – напісанне рэферату, вусны адказ, у выглядзе паведамлення, гутарка па тэме, удзел у калоквіуме (па выбару).

Пры падрыхтоўцы неабходна карыстацца як асноўнай так і дадатковай літаратурай. Кантроль за выкананнем СРС адбываецца ў адпаведнасці з дадатковым раскладам.

1. Правесці апісанне найстаражытнай беларускай пячаткі Ізяслава Уладзіміравіча.
2. Пячаткі Ефрасінні Полацкай.
3. Драгічынскія пломбы – версіі аб прызначэнні.
4. Класіфікацыя знака Рурыкавічаў.
5. Асаблівасці формы, колеру, спосабу прымацавання, матэрыялу пячатак.
6. Фарміраванне тыпу дзяржаўнай пячаткі з выявай Пагоні.
7. Класіфікацыя выяў Пагоні.
8. Пячаткі прыватных асоб.
9. Знешнія характарыстыкі пячаткі (матэрыял, форма, памеры, колер, выявы, змест і мова легендаў).
10. Змены ў знешнім выглядзе пячатак у канцы XVIII – пачатку XIX ст.
11. Гарадская пячатка – крыніца па вывучэнні гарадской геральдыкі.
12. Правесці параўнальны аналіз выяў гарадской пячаткі і герба горада (па выбару).

4.2 Пытанні да заліка

1. Сфрагістыка – спецыяльная гістарычная дысцыпліна.
2. Пячатка – знешнія і матэрыяльныя характарыстыкі.
3. Функцыі пячаткі.
4. Паняцце “пячатка-матрыца”. Віды пячатак-матрыц. Сігнет.
5. Паняцце “пячатка-адбітак”.
6. Спосаб прыстасавання пячатак да дакумента.
7. Прывесістыя пячаткі. Матэрыялы і тэхніка іх выраблення.
8. Прыкладзеныя пячаткі. Матэрыялы і тэхніка іх выраблення.
9. Паняцце “кустодзея”. Віды кустодзеі.
10. Пячаткі архаічнай традыцыі.
11. “Грэка-рускі” тып пячатак.
12. Пячаткі з “рускім дабразычлівым надпісам”.
13. Царкоўныя пячаткі.
14. Пячаткі “Ад Рацібора”, пячаткі “Днеслова”.

15. Беларускія пячаткі X – XIII стст.
16. Драгічынскія пломбы.
17. Пячаткі Ефрасінні Полацкай
18. Беларуская гарадская пячатка XV – XVIII стст.
19. Паходжанне і тыпы герба “Пагоня” на пячатках Вялікага Княства Літоўскага.
20. Сігілічнае заканадаўства Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай.
21. Пячаткі дзяржаўных устаноў Расійскай імперыі.
22. Музейныя сфрагістычныя калекцыі.

5. ДАПАМОЖНЫ РАЗДЕЛ

5.1 ВУЧЭБНА–МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Нумар раздзела, тэмы	Назва раздзела, тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін		Колькасць гадзін КСР	Форма кантролю ведаў
		Лекцыі	семінары, заняткі		
1	2	3	4		5
1	Уводзіны. Прадмет, задачы і крыніцы сфрагістычных даследаванняў. Гістарыяграфічны агляд.	4		2	падрыхтоўка і праверка эл. прэзентацый
2	Тэма 1 Матэрыяльныя і знешнія характарыстыкі пячаткі	4		8	падрыхтоўка і праверка эл. прэзентацый
3	Тэма 2 Старажытныя ўсходнеславянскія пячаткі	2	2	10	падрыхтоўка і праверка эл. прэзентацый
4	Тэма 3 Беларуская пячатка канца X–XIII стст.	4	2	6	падрыхтоўка і праверка эл. прэзентацый
5	Тэма 4 Беларуская пячатка XIV–XVIII стст.	4	2	4	падрыхтоўка і праверка эл. прэзентацый
6	Тэма 5 Сігілічнае заканадаўства Вялікага Княства Літоўскага	2	2	6	падрыхтоўка і праверка эл. прэзентацый
7	Тэма 6 Беларуская пячатка канца XVIII – пачатку XXI ст.	4		6	падрыхтоўка і праверка эл. прэзентацый
8	Тэма 7 Музейныя сфрагістычныя калекцыі	2	2	12	падрыхтоўка і праверка эл. прэзентацый
Разам		26	10	54	

5.2 Асноўная літаратура

1 Леонтьева Галіна Александровна. Вспомогательные исторические дисциплины : учебник для студентов высших учебных заведений / Г. А. Леонтьева, П. А. Шорин, В. Б. Кобрин ; под ред. Г. А. Леонтьевой. - Москва : ВЛАДОС, 2000. - 365, [2] с.

2. Специальные исторические дисциплины: учебное пособие / М. М. Кром [и др.] ; [отв. Ред. I сост. М. М. Кром]. - 2-е изд., испр. - Санкт-Петербург : Дмитрий Булавин, 2003. - 634 с.

3. Цітоў, Анатоль Кірылавіч. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі : ілюстраваны курс лекцый / Анатоль Цітоў. - Мінск : Метадычна-выдавецкі цэнтр РІВШ БДУ, 1999. - 175 с.

5.3 Дадатковая літаратура

1. Беловинский, Леонид Васильевич. Вспомогательные исторические дисциплины : учебно-справочное пособие для студентов вузов специальности “Музейное дело и охрана памятников” / Л. В. Беловинский. - Москва : Профиздат : МГУКИ, 2000. - 118, [2] с.

2. Дук, Д. Спадчына Ефрасінні Полацкай: навуковы досвед і міфалагізацыя / Д. Дук // Беларускі гістарычны часопіс. - 2024.- № 7. - С. 62 - 68. - Бібліягр.: 17 назваў. - 6 фот.

3. Калбека, Л. Р. Свінцовыя пломбы XI - XIII стст. з выявай святых (у зборах Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка) / Л. Р. Калбека // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия А, Гуманитарные науки. - 2022. - № 9, - С. 50-54. - Бібліягр.: 5 назваў.

4. Лакиер, Александр Борисович. Русская геральдика. / А. Б. Лакиер. - Москва : Книга, 1990. - 397, [2] с.

5. Статут Вялікага княства Літоўскага, 1588: тэксты : даведнік : каментарыі / Л. В. Аржаева [і інш.] ; [рэдкал.: І. П. Шамякін (гал. рэд) і інш.]. - Мінск : Беларусь, 1989. - 570, [3] с.

6. Сфрагістыка // Беларуская энцыклапедыя. У 18 т. Т. 15. Следавікі-Трыю / рэдкал : Г. П. Пашкоў [і інш.] ; [сярод членаў навук.-рэд. савета : А. П. Грыцкевіч, Ю. М. Чурко]. - Мінск : Беларуская энцыклапедыя, 2002. - С. 304.

7. Цітоў, Анатоль Кірылавіч. Гарадская геральдыка Беларусі / Анатоль Цітоў ; [мастакі М. М. Купава, Я. С. Кулік]. - Мінск : Польша, 1989. - 205, [2] с.

8. Цітоў, Анатоль Кірылавіч. Геральдыка беларускіх месцаў (XVI - пачатак XX ст. / Анатоль Цітоў. - Мінск: Польша, 1998.- 284, [3] с. : іл.